

УДК 378.796.071.4

Гуменюк Сергій Васильович
кандидат педагогічних наук
доцент кафедри фізичного виховання
Тернопільський національний педагогічний університет ім.В.Гнатюка
м.Тернопіль, Україна

РЕЗУЛЬТАТИ ВИХІДНОГО КОНТРОЛЮ ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті проводиться порівняльний аналіз результатів вихідного контролю формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами інноваційних технологій. Узагальнені результати проведених обрахунків та їх аналіз свідчить, що на констатувальному етапі показники в контрольних та експериментальних групах були практично однаковими, суттєвої різниці за сумою усіх чотирьох показників не спостерігається.

Ключові слова: продуктивне педагогічне мислення, майбутні учителі фізичної культури, контрольна група, експериментальна група, вихідний контроль.

Вступ. На сьогодні вимоги, які ставляться перед вищою педагогічною школою, зорієнтовані на розвиток творчих та продуктивно мислячих педагогів, зокрема це стосується й майбутніх учителів фізичної культури. Дані вимоги актуалізують потребу педагогічних досліджень, з метою покращення розвитку педагогічної освіти, здатної якісно здійснити професійну підготовку педагогічних кадрів відповідно до зростаючих потреб особистості та сучасного суспільства в цілому. Успішне формування продуктивного педагогічного мислення допоможе майбутнім учителям фізичної культури органічно включитися в педагогічну роботу і розпочати практичне застосування наукових знань у процесі їх самостійної професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що значна увага проблемі підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності присвячені роботи: О. Акімової, І. Беха, В. Бондаря, І. Зязюна, Н. Кузьміної, С. Сисоєвої, В. Рибалка Л. Романишиної тощо. Розвиток продуктивного мислення досліджували: В. Андреева, Дж. Гілфорд, З. Калмикова, Г. Уоллес, Т. Харсон, Дж. Чаффі. Проблеми педагогічного мислення розглядали у своїх роботах: В. Вихрущ, С. Гончаренко, О. Гребенюк, А. Зубрик, М. Кашапов, В. Шахов.

Водночас, зважаючи на значні напрацювання зазначених вище авторів, не дослідженою в повній мірі залишилася проблема формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури у процесі їх професійної підготовки.

Тому **мета статі** полягає у визначенні рівнів та порівняльному аналізі результатів вихідного контролю формування експерименту щодо формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. Для визначення ефективності запропонованої нами педагогічної системи формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури нами був проведений вихідний контроль формування експерименту. Науково-дослідна робота проводилася на базі Бердянського державного педагогічного університету, Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського, Дрогобицького державного педагогічного університету ім.І.Франка, Криворізького державного педагогічного університету, Південноукраїнського національного педагогічного університету ім.К.Д.Ушинського,

Тернопільського національного педагогічного університету ім.В.Гнатюка, Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна та Хмельницького національного університету.

Загалом в експерименті взяли участь 778 студенти (контрольні групи – 386 осіб, експериментальні групи – 392 осіб). На початку формування експерименту ми здійснили вихідний контроль рівнів розвитку продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури для порівняння ефективності запропонованої нами педагогічної системи та динаміки змін у студентів контрольної та експериментальної групи в подальшому.

У відповідності до мети й завдань нашого дослідження нам була необхідна методика, яка б дозволила виявити індивідуально-типологічні особливості розвитку продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури й визначити впливи на нього різних умов навчання. Вивчення наукової літератури й дослідження наявних методик засвідчило, що вони не відповідають поставленим цілям. Тому ми запропонували власну методику, яка побудована на попередньому психолого-педагогічному аналізі об'єкта дослідження та на вирішенні діагностичних завдань, за допомогою яких її можна реалізувати.

За умовами дослідження все відбувалося у вигляді природного навчаючого експерименту, під час якого майбутні учителі фізичної культури залучалися у проблемні ситуації, розраховані як на самостійне так і на групове вирішення. Також використовувалися спеціальні авторські психологічні тести для визначення рівня розвитку інтелекту, креативності та здібностей. Розглядаючи продуктивне педагогічне мислення як інтегральне утворення, ми визначили критерії діагностики та їх показники таблиці 1.

У межах розробленої нами проблемно-моделюючої методики вивчення продуктивного педагогічного мислення до кожного критерію було визначено певну методику дослідження. Першим критерієм у нашій методиці була – *педагогічна компетентність*, яка визначалася за допомогою авторських тестів «Педагогічні ситуації» (Р.Немова) [4] та «Самооцінка творчих здібностей (Є.Тунік)» [2]. Методика «Педагогічні ситуації» дозволила зробити висновки щодо педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичної культури на основі того, наскільки доцільним й продуктивним було запропоноване вирішення завдань з переліку описаних в педагогічних ситуаціях.

Таблиця 1.

Діагностична модель розвитку продуктивного педагогічного мислення

№	Критерії	Показники	Методи дослідження
1.	Педагогічна компетентність	Педагогічні здібності	Тест «Педагогічні ситуації» (Р.Немов).
		Творчі здібності	Самооцінка творчих здібностей (за С.Тунік)
2.	Особистісний потенціал	Схильність до творчості	Опитувальник особистісної схильності до творчості Г.Девіса
		Творче мислення	Короткий тест творчого мислення (за П.Торренсом)
3.	Інтелектуальний потенціал	Індивідуальні стилі мислення	Методика Індивідуальні стилі мислення (О.Алексійова, Л.Громова).
4.	Дивергентне мислення	Дивергентне мислення	Діагностика рівня розвитку дивергентного мислення.

Здійснивши математичну обробку одержаних результатів ми отримали наступні характеристики рівнів розвитку педагогічних здібностей (див.табл. 2).

Таблиця 2.

Рівні розвитку педагогічних здібностей майбутніх учителів фізичної культури

Групи	Кількість студентів	Рівні					
		Високий		Середній		Достатній	
		К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
КГ	386	107	27,7	213	55,2	66	17,1
ЕГ	392	112	28,6	211	53,8	69	17,6

Таким чином, на початку формувального експерименту більшість студентів виявила середній рівень педагогічних здібностей (КГ 55,2% та ЕГ 53,8%); високий (КГ 17,1% та ЕГ 17,6 %) рівень; (КГ 27,7% та ЕГ 28,6 %) студентів показали низький рівень педагогічних здібностей.

У другому тесті ми визначали розвиток творчих здібностей майбутніх учителів фізичної культури, оскільки вони тісно пов'язана як із педагогічними здібностями так і з педагогічною компетентністю студентів. Їхній аналіз висвітлений у таблиці 3.

Таблиця 3.

Самооцінка майбутніми учителями фізичної культури творчих здібностей

Групи	К-ть студ.	Чинники творчих здібностей							
		Д Допитливість		У Уяву		С Складність		Р Схильність до ризику	
		Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
КГ	386	262	67,9	241	62,4	189	49	106	27,5
ЕГ	392	276	70,4	247	63	191	48,7	112	28,6

Результати проведеного тесту свідчать про те, що найвище студенти оцінили власну допитливість (Д) (КГ 67,9% та ЕГ 70,4%). На другому місці розташувалася уява (У) (КГ 62,4% та ЕГ 63%), значно нижчі показники у студентів, що тяготить до складних ідей (С) (КГ 49% та ЕГ 48,7%) й у тих, котрі здатні на ризик (Р) (КГ 27,5% та ЕГ 28,6%). Як бачимо майбутні учителі фізичної культури проявляють розвиненість допитливості й уяви більше ніж воліють ризикувати

чи формулювати складні ідеї.

Другим критерієм став *особистісний потенціал* майбутніх учителів фізичної культури. З метою визначення креативності майбутніх учителів фізичної культури у першому тесті ми використали «Опитувальник особистісної схильності до творчості Г. Девіса» [5]. Отримані результати та їх математична обробка наведені у таблиці 4.

Таблиця 4.

Особистісні схильності майбутніх учителів фізичної культури до творчості

Групи	Кількість студентів	Рівні					
		Високий		Середній		Достатній	
		Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
КГ	386	106	27,5	186	48,2	94	24,3
ЕГ	392	110	28,1	182	46,4	99	25,5

Отримані результати свідчать про те, що майже половина (КГ 48,2% та ЕГ 46,4%) майбутніх учителів фізичної культури знаходяться на середньому рівні розвитку креативності. До високого рівня було віднесено (КГ 27,5% та ЕГ 28,1%) та низький рівень засвідчив присутність четверті студентів (КГ 24,3% та ЕГ 25,5%).

Другим тестом був «Короткий тест творчого мислення» П.Торренса» [3], який визначав сукупність факторів (швидкість, гнучкість, оригінальність та розробленість) мислення. Результати дослідження за тестом творчого мислення наведені у таблиці 5.

Таблиця 5.

Розвиток творчого мислення у майбутніх учителів фізичної культури

Групи	К-ть студ.	Чинники творчих здібностей							
		Ш Швидкість		Г Гнучкість		О Оригінальність		Р Розробленість	
		К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
КГ	386	306	79,3	267	69,2	127	32,9	116	30,1
ЕГ	392	305	77,8	271	69,1	131	33,4	112	28,6

Аналіз результатів дослідження середніх показників розвитку факторів творчого мислення за чотирима показниками свідчить про те, що найвищий середній результат студенти отримали за «швидкість мислення» (КГ 79,3% та ЕГ 77,8%); дещо нижчим є результат за показником «гнучкість мислення» (КГ 69,2% та ЕГ 69,1%); значно нижчі показники «оригінальність мислення» (КГ 32,9% та ЕГ 33,4%) й «розробленість мислення» склали (КГ 30,1% та ЕГ 28,6%).

Третій критерій визначав інтелектуальний по-

тенціал майбутніх учителів фізичної культури. Для вивчення продуктивного інтелектуального потенціалу ми скористалися тестом «Індивідуальні стилі мислення» (О.Алексєєва, Л.Громова) [1]. Одержані результати ми використали для того, щоб визначити той стиль мислення, який переважає у студентів, а також манеру задавати питання, приймати рішення та обирати способи вирішення проблем. Було визначено п'ять стилів мислення: синтетичний, ідеалістичний, прагматичний, аналітичний та реалістичний. Отримані результати та їхній аналіз подані у таблиці 6.

Таблиця 6.

Індивідуальні стилі мислення майбутніх учителів фізичної культури

Групи	К-ть студ.	Стилі									
		С Синтетичний		І Ідеалістичний		П Прагматичний		А Аналітичний		Р Реалістичний	
		СБ	%	СБ	%	СБ	%	СБ	%	СБ	%
КГ	386	62	68,9	65	72,2	42	46,7	39	43,3	67	74,4
ЕГ	392	65	72,2	63	70,0	43	47,8	39	43,3	64	71,1

Результати проведеного тесту вказують на те, що синтетичний стиль мислення (С), який у найбільшій мірі є потенційним для розвитку продуктивного мислення, який характеризується створенням нового продукту мисленевої діяльності, оригінального, концептуального, має середній показник (КГ 68,9% та ЕГ 72,2%). Приблизно на такому ж рівні показник ідеалістичного стилю (І), який визначає схильність до інтуїтивних мисленевих рівнів (КГ 72,2% та ЕГ 70,0%). Найвищий показник (КГ 74,4% та ЕГ 71,1%) отримав реалістичний (Р) стиль мислення, який характеризується конкретністю, логічністю, раціональністю.

Найнижчі показники отримали прагматичний (П)

(КГ 46,7% та ЕГ 47,8%) який спирається на безпосередній особистий досвід та аналітичний стилі мислення (А) (КГ 43,3% та ЕГ 43,3%), який характеризуються конкретністю, логічністю, раціональністю, передбаченістю, обґрунтованістю, методичністю вирішення проблем, але найменше відповідають продуктивному мисленню.

Четвертий критерій – рівень розвитку *дивергентного мислення* у майбутніх учителів фізичної культури. Для цього ми використали «Діагностику розвитку дивергентного мислення» [5]. Цей тест допоміг дізнатися, наскільки студенти здатні до продуктивного самовираження за допомогою малюнків. Наведимо отримані результати та їх аналіз у таблиці 7.

Таблиця 7.

Діагностика рівня розвитку дивергентного мислення у майбутніх учителів фізичної культури

Групи	К-ть студ.	Особливості продуктивного мислення									
		Ш Швидкість (Max.=12)		Г Гнучкість (Max.=11)		О Оригінальність (Max.=36)		Р Розробленість (Max.=36)		Об. Образність (Max.=36)	
		Сер.	%	Сер.	%	Сер.	%	Сер.	%	Сер.	%
КГ	386	6,9	57,5	6,1	55,5	24,5	68,1	26,1	72,5	25	69,4
ЕГ	392	6,8	56,7	6,2	56,4	24,6	68,3	26,3	73	25,2	70

Проведений аналіз показав, що найвищий показник у майбутніх учителів фізичної культури (КГ 72,5% та ЕГ 73%) отримало розробленість (Р) мислення, що відобразилося у доповнюючих деталях та створенні асиметрії зображення. Майже однакові показники належать образності (Об) мислення (КГ 69,4% та ЕГ 70%), як результат словникового запасу і його продуктивного використання та оригінальності (О) мислення (КГ 68,1% та ЕГ 68,3%) щодо ви-

конання самих малюнків. Дещо нижчі показники у швидкості (Ш) мислення (КГ 57,5% та ЕГ 56,7%) та гнучкості (Г) мислення (КГ 55,5% та ЕГ 56,4%), що відповідає загальній кількості виконаних малюнків та кількості змін категорій картинки, відповідно.

Отримані результати за чотирима компонентами були проранговані у відповідності до високого, середнього й достатнього рівня та зведені разом у таблиці 8.

Таблиця 8.

Продуктивне педагогічне мислення майбутніх вчителів фізичної культури (у %) (за чотирма компонентами)

Компо- ненти	Педагогічна компетентність			Особистісний потенціал			Інтелектуальний потенціал			Дивергентне мислення		
	В	С	Д	В	С	Д	В	С	Д	В	С	Д
КГ	27,6	45,1	27,3	28,8	43,7	27,5	27,5	48,2	24,3	26,4	45,7	27,9
ЕК	28,6	28,4	28,1	25,8	44,1	43,4	46,4	46,7	27,3	28,2	25,5	27,5

Більш наочно зведені результати по чотирьом критеріям та рівням продуктивного педагогічного мис-

лення майбутніх учителів фізичної культури можна зобразити у вигляді кругових діаграм (рис. 1).

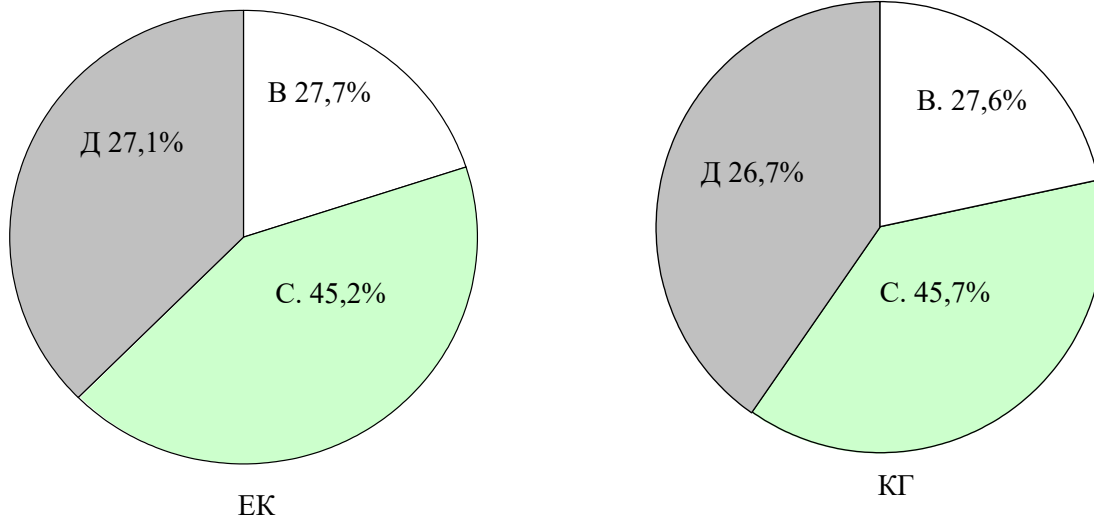

Рис 1. Загальні рівні продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури (у %)

Аналіз даних початкового контролю формувального експерименту свідчить про те, що до початку експерименту між контрольною та експериментальною групами суттєвої різниці за сумою усіх чотирьох показників не спостерігається. Високий рівень продуктивного педагогічного мислення в контрольній групі виявився у 27,6% студентів, а в експериментальній – 27,6%; середній – в контрольній у 45,2%, а в експериментальній – 45,7%; достатній рівень – в контрольній 26,7%, а в експериментальній – 27,1%. В обох групах переважає середній рівень розвитку продуктивного педагогічного мислення а високий і достатній рівні рівномірно розподілені між собою.

Констатувальний етап дослідження дозволив виявити практично однакові показники (високий, переважно низький та середній рівень) розвитку продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури. Аналіз отриманих даних вихідного контролю сприяє проведенню формувального експерименту, виявленню й порівнянню динаміки кількісних та якісних змін у експериментальних та контрольних групах в подальшому.

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні

ВИСНОВКИ:

1. У відповідності до мети й завдань нашого дослідження ми розробили власну методику, яка дозволила виявити індивідуально-типологічні особливості розвитку продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури й визначити впливи на нього різних умов навчання.

2. Узагальнені результати проведених обрахунків та аналіз їх критеріїв (педагогічна компетентність, особистісний потенціал, інтелектуальний потенціал та дивергентне мислення) свідчить, що до початку експерименту між контрольною та експериментальною групами суттєвої різниці за сумою усіх чотирьох показників не спостерігається.

3. Порівняльний аналіз критеріїв та компонентів показав, що високий рівень продуктивного педагогічного мислення в контрольних групах виявився у 27,6% студентів, а в експериментальній – 27,6%; середній – в контрольній у 45,2%, а в експериментальній – 45,7%; достатній рівень – в контрольній 26,7%, а в експериментальній – 27,1%. В обох групах переважає середній рівень розвитку продуктивного педагогічного мислення а високий і достатній рівні рівномірно розподілені між собою

Список використаної літератури

1. Алексеев А.А. Поймите меня правильно или книга о том, как найти свой стиль мышления, эффективно использовать интеллектуальные ресурсы и обрести взаимопонимание с людьми / А.А.Алексеев, Л.А.Громова. – СПб., Экономическая школа, 1993. 352 с.
2. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е.П.Ильин. – СПб.: Питер, 2009. – 448 с.
3. Лосева А.А. Психологическая диагностика одаренности: Учебное пособие для вузов / А.А.Лосева. – М.: Академический Проект; Триеста, 2004. – 176 с.
4. Немов Р.С. Психология: учебник для студентов высш. пед. учебных заведений. В 3 кн. Кн. 2. Психология образования / Р. С. Немов. – 2-е изд. – М.: Просвещение; ВАДЮС, 1995. – С.448-453
5. Пашнев Б.К. Психодиагностика обдарованості / Б.К.Пашнев. – Х.: Вид. група «Основа»: «Триада +», 2007. – 128 с.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2017 р.
Стаття прийнята до друку 01.10.2017 р.

Гуменюк Сергей

кандидат педагогических наук

доцент кафедры физического воспитания Тернопольский национальный педагогический университет им.

В.Гнатюка

г.Тернополь, Украина

РЕЗУЛЬТАТЫ ВЫХОДНОГО КОНТРОЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОДУКТИВНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ

В статье проводится сравнительный анализ результатов выходного контроля формирующего эксперимента по эффективности предложенной педагогической системы формирования продуктивного педагогического мышления будущих учителей физической культуры средствами инновационных технологий. Обобщенные результаты проведенных вычислений и их анализ свидетельствует, что на констатирующем этапе показатели в контрольных и экспериментальных группах были практически одинаковыми, существенной разницы по сумме всех четырех показателей не наблюдается.

Ключевые слова: продуктивное педагогическое мышление, будущие учителя физической культуры, контрольная группа, экспериментальная группа, выходной контроль.

Gumenyik Sergiy

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D.

Department of Physical Education

Ternopil V. Hnatiuk National Pedagogical University

Ternopil, Ukraine

INITIAL CONTROL RESULTS OF THE PRODUCTIVE PEDAGOGICAL INTELLIGENCE FORMATION IN FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE

A comparative analysis of the results of the initial control of the formational experiment referring the effectiveness of the proposed pedagogical system of the productive pedagogical thinking formation in future teachers of physical culture by means of innovative technologies is conducted in the article. In order to determine the effectiveness of the system, a formational experiment was conducted. Totally 778 students participated in the experiment (control groups included 386 students, experimental groups – 392 students). In accordance with the goals and objectives of the study, our own methodology was elaborated, which allowed to identify the individual and typological features of the development of productive pedagogical thinking in future teachers of physical culture and to determine the impact of different learning conditions on it. The generalized results of the conducted calculations and the analysis of their criteria (pedagogical competence, personal potential, intellectual potential and divergent thinking) of the initial control of the formational experiment indicate that there is no significant difference between the control and the experimental groups before the start of the experiment by the sum of all four indicators. The high level of productive pedagogical thinking in the control group was found in 27.6% of the students, and in the experimental one – 27.6%; the average level is 45.2% in the control group and 45.7% – in the experimental one; sufficient level – 26.7% in the control, and 27.1% – in the experimental. In both groups the average level of productive pedagogical thinking prevails, and both high and sufficient levels are evenly distributed among themselves.

Key words: formational experiment, productive pedagogical thinking, future teachers of physical culture, control group, experimental group